

Hemşirelik Doktora Öğrencilerinin Araştırma Etiği Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi*

Tuğba YARDIMCI GÜREL** Canan DEMİR BARUTÇU*** Hatice MERT****

Öz

Giriş: Etik değerler yaşamın her alanında olduğu gibi bilimsel araştırma sürecinde de hayati öneme sahiptir. Yapılan araştırmalarda etik ihlallerin arttığı belirtilmektedir. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı hemşirelik doktora öğrencilerinin araştırma etiği hakkındaki görüşlerinin incelenmesidir. **Yöntem:** Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın verileri iki ayrı üniversitede hemşirelik doktora programına kayıtlı toplam 57 öğrenciden toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Araştırma Etiği Anketi kullanılmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistik ve ki kare testi kullanılarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** Katılımcıların %98.2'si kadın, %47.4'ü 25-29 yaş aralığında, %70.2'si akademisyen ve %54.4'ü yeterlilik öncesi dönemdedir. Katılımcılar en fazla aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunmayı etik bulurken (%29.8), kişileri katılıma zorlama (%47.4) en çok sergilenen davranış, bulguları rapor etmede yanlı davranma (%64.9) ise en sık gözlemlenen davranış olmuştur. Katılımcıların klinisyen ve akademisyen olma durumları ile maddeler arasında yapılan analiz sonucuna göre davranış etik bulma, davranış gösterme ve davranışın gösterildiğine şahit olma alanlarında klinisyen doktora öğrencilerinin oranları akademisyen doktora öğrencilerinden yüksektir ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). **Sonuç:** Araştırmada öne çıkan en önemli husus etik olmayan davranışların fazlaca gözlemlenmiş olmasıdır. Özellikle klinisyen öğrencilerin tüm alanlarda yüksek oranlara sahip olması düşündürücüdür. Hemşirelik lisansüstü programlarında araştırma etiğine yönelik ders sayılarının artırılması ve öğrencilere araştırma yapma deneyimi kazandıracak müfredat düzenlemelerinin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik, Lisansüstü Hemşirelik Eğitimi, Araştırma Etiği.

Abstract

Examination of Nursing Doctor of Philosophy Students' Opinions about Research Ethics

Background: Ethical values are vital in the scientific research process as well as in every field of life. In the studies conducted, it is stated that ethical violations have increased. **Objectives:** The aim of this study is to examine the views of nursing doctoral students on research ethics. **Methods:** The data of the descriptive study were collected from 57 students enrolled in the nursing doctorate program at two different universities. The Personal Information Form and the Research Ethics Questionnaire were used as data collection tools. The data were analyzed using descriptive statistics and chi-square test. **Results:** 98.2% of the participants were women, 47.4% were in the age range 25-29, 70.2% were academicians and 54.4% were in the pre-qualification period. To present the same research in more than one meeting (29.8%), force people to participate (47.4%) and biased to report the findings (64.9%) had the highest percentage. According to the analysis made between clinicians and academicians, in thinking the behavior is ethical, do the behavior and see the behavior is done by colleagues' fields, the clinician doctoral students' rates are higher than the academic doctoral students and the difference is statistically significant ($p < .05$). **Conclusion:** The most important issue in the study is that unethical behaviors are observed too much. Particularly, clinician students have high rates in all areas. In nursing graduate programs, it is recommended to increase the number of courses related to research ethics and to make curriculum arrangements that will provide students gain research experience.

Keywords: Nursing, Postgraduate Nursing Education, Research Ethics.

Geliş tarihi: 28.01.2019

Kabul tarihi: 05.08.2019

Coğu toplum kişilerin davranışlarına yön veren yasal kurallara sahiptir. Etik normlar ise daha geniş ve yasal olmayan kurallardır. Etik ve yasal kurallar benzer kavramlar olarak değerlendirilse de etik ve hukuk kavramlarının aynı olmadığı bilinmesi önemlidir. Örneğin, bir eylem yasal olup etik olmayabilir ya da yasal olmayan bir eylem etik olabilir (1). Etik, kişilerin davranışlarının temelini oluşturan değerleri araştıran felsefe dallarından birisi olup ahlaki ilkeler kümesi olarak tanımlanmaktadır (2,3). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre etik "Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü" olarak tanımlanmıştır (4). Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ise etiği "İnsanların ahlaklı yaşamının temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri bir düşün alanıdır" olarak tanımlamaktadır (5). Etik değerler yaşamın her alanında olduğu gibi bilimsel araştırma sürecinde de hayati öneme sahiptir ve araştırmacıların içselleştirerek uygulaması gereken kurallardır. Bilimsel bilginin doğru şekilde üretilip üretilmediğinin değerlendirilmesinde de kullanılmaktadır (6).

Bilimsel bir araştırmanın planlama, veri toplama, raporlaştırma ve yayınlanmasına kadar geçen tüm süreçlerde uyulması gereken etik kurallar "araştırma etiği", bu etik kurallara uyulmaması ise "etik dışı davranış" olarak tanımlanmaktadır (7). İstenirse de araştırmaların yapılma ve yayınlanma aşamalarında farklı etik sorunlar ortaya çıkabilmekte ve bu etik sorunların araştırmacıların yansızlığı ve dürüstlüğü ile çözümlenmesi beklenmektedir. Ancak bu durum her zaman böyle olmamakta ve araştırma sürecinde etik olmayan davranışlarla karşılaşılabilir. Yapılan araştırmalarda araştırmacılar tarafından etik ihlallerin arttığı belirtilmektedir (2, 8-13).

*Bu araştırma 5-8 Kasım 2017'de Ankara'da düzenlenen 5. Uluslararası 16. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur. **Dr.Öğr.Üyesi, Sinop Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Sinop. E-mail: yardimci.tugba@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-0306-8516 ***Dr.Öğr.Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Burdur. E-mail: canandemir2209@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-8430-5287 ****Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İzmir. E-mail: hatice.mert@deu.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-2449-2460

Bu artışın; etik eğitimi eksikliği, teknolojinin ilerlemesi, internette kaynaklara erişimin kolaylaşması, akademik yükseltmeler, iş başvuruları, araştırma fonlarına başvurular, akademik prestij ve zaman kaygıları gibi nedenlerle araştırmacıların daha çok yayın yapma baskısı altında kalmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir (5, 6, 9, 11, 14).

Bilinçli yapılan yanıtma davranışlarıyla karşılaşılabilirdiği gibi dikkatsizlik, tecrübesizlik, özensizlik gibi nedenlerden dolayı da etik ilkelerin ihlal edilmesi söz konusu olabilmektedir (2, 12, 15). Bilimsel araştırmalardaki etik dışı davranışların artması nedeniyle ülkemizde bazı önlemler alınmış ve bazı yasal yaptırımlar uygulamaya geçirilmiştir. Örneğin, araştırmacılara yönelik Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) ve TÜBİTAK tarafından araştırma ve yayın etiği yönergeleri yayınlanmıştır. Bu yönergelerde etiğe aykırı davranışlar, yasal yaptırımlar ve yetkili etik kurullar tanımlanmıştır (3, 16, 17). Bu kapsamda ülkemizde çeşitli üniversiteler kendilerine özgü etik kurul ve yönergeler oluşturmuşlardır. Bu yönergeler incelendiğinde etik ihlallere yönelik ciddi yaptırımların söz konusu olduğu görülmekte ve araştırmacılar üzerinde caydırıcı bir etkisi olması beklenmektedir (18). Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler: Uydurma (Fabrication), Çarpıtma (Falsification), Aşırma-İntihal (Plagiarism), Yinelenen yayın (Dublication), Dilimleme (Salamizasyon-Least Publishable Units), Destek belirtmeme, Yazar adlarında değişiklik yapma olarak belirlenmiştir (3, 16, 17).

Araştırmacıların bilim insanı olma yolundaki en önemli adımları yüksek lisans ve doktora eğitimleridir (19). Günümüzde lisans sonrası eğitim, özellikle de doktora eğitimi, hem ulusal hem de uluslararası alanda çok büyük öneme sahiptir (20). Doktora eğitiminin amacı, kişilere bağımsız araştırma yapma, bilimsel anlamda olayları daha geniş ve derin bir bakış açısı ile değerlendirerek yorumlama ve yeni amaçlara ulaşabilmek için ihtiyaç duyulan adımları belirleme yeteneği kazandırmaktır (21). Bilimin ilerleyebilmesi için lisansüstü öğrenciler, araştırmacılar ve öğretim üyelerinin davranışlarının etik ilkelere uygun olması önemlidir (18). Ülkemizde hemşirelikte lisansüstü eğitim programlarının amacı, öğrencilerin seçmiş oldukları alanda derinlemesine ve geniş kapsamlı bilgi edinmesini sağlamak, olumlu tutum ve davranış alışkanlıklarının yanı sıra analitik düşünme, hemşirelik uygulamalarında kullanılacak düzeyde, bağımsız kanıta dayalı araştırma yapabilme yeteneği kazandırmaktır (22). Ülkemizde hemşirelik doktora programı, yüksek lisans derecesi olan öğrenciler için toplam 180-240 AKTS kredi ders almak koşuluyla, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışmasından oluşan 3-4 yıllık bir süreyi kapsamaktadır (23). YÖK tarafından oluşturulan Türkiye Yükseköğretimde Yeterlilik Çerçevesinde (TYYÇ) lisansüstü eğitim düzeylerine göre doktora eğitimi sekizinci düzey olarak tanımlanmış ve akademik ağırlıklı alana özgü yetkinlikleri belirlenmiştir. Hemşirelik mesleğinin ilerlemesi ve toplumda yer kazanabilmesi için yapılan araştırmaların doğruluğu ve niteliği önemlidir. Bu çerçevede etik kavramı ile ilgili olarak doktora öğrencilerinden beklenenin “*Alan ile ilgili konularda karşılaşılan toplumsal, bilimsel, kültürel ve etik sorunların çözümüne katkıda bulunabilme ve bu değerlerin gelişimini destekleyebilme*” olduğu belirtilmiştir (18, 23). Hemşirelik doktora programlarında eğitim süresince ders saatleri ve içerikleri okullara göre değişiklik göstermekle birlikte araştırma ve yayın etiğine yönelik olarak çeşitli dersler yer almaktadır. Yapılan literatür taramasında ülkemizde hemşirelik doktora öğrencilerinin araştırma etiği ya da etik ihlaller konusundaki görüşlerinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle mevcut durumun belirlenmesi açısından bu çalışmanın literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Hemşirelik doktora öğrencilerinin araştırma etiği hakkında görüşleri nelerdir?
- Hemşirelik doktora öğrencilerinin akademisyen ya da klinisyen olma durumları ile araştırma etiği hakkındaki görüşleri arasında fark var mıdır?

Bu çalışmanın amacı hemşirelik alanında bilim insanı olmaya aday, akademik hayatın içerisine yeni adım atmış hemşirelik doktora öğrencilerinin araştırma etiği hakkındaki görüşlerinin incelenmesidir.

Yöntem

Araştırmanın tipi

Araştırma tanımlayıcı nitelikte bir çalışmadır.

Araştırmanın yapıldığı yer

Araştırma Temmuz-Eylül 2014 tarihleri arasında iki ayrı üniversitenin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yürütülmüştür.

Araştırmanın evreni/örnekleme

Araştırmanın yürütüldüğü üniversitelerin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programına kayıtlı toplam 57 doktora öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve veri toplama süreci içerisinde ulaşılabilen tüm doktora öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Örnekleme alınma kriterleri; hemşirelik doktora programına kayıtlı olmak ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmektir.

Veri toplama araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu ve Köklü (2003) tarafından geliştirilen Araştırma Etiği Anketi kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu cinsiyet, yaş, medeni durum, meslek ve eğitim durumu olmak üzere beş sorudan oluşmaktadır. Toplamda 26 sorunun yer aldığı Araştırma Etiği Anketi üç bölüm ve tek boyuttan oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde verilen davranışların etik olup olmadığı (etik/etik değil), ikinci bölümünde bu davranışların kendileri tarafından gösterilme durumu (evet/hayır), üçüncü bölümde ise davranışların meslektaşları tarafından gösterildiğine

şahit olma durumu (evet/hayır) sorulmaktadır. Verilen cevaplar yüzdelik değerler olarak hesaplanmaktadır. Anketin toplam alfa güvenilirlik katsayısı .92'dir (2). Bu araştırmada alfa güvenilirlik kat sayısı .77 bulunmuştur.

Verilerin toplanması

Araştırma verileri yüz yüze görüşme tekniği ile ders saatleri dışında toplanmıştır. Veri toplama formlarında öğrenci isimleri yer almamış ve formların doldurulması yaklaşık olarak 8-10 dakika sürmüştür.

Verilerin değerlendirilmesi

Verilerin analizinde SPSS 15 istatistik paket programı kullanılmıştır. Kişisel bilgilerin tespiti amacıyla yüzde, frekans ve ortalama gibi tanımlayıcı istatistikler, sosyodemografik özellikler ile Araştırma Etiği Anketi'nde yer alan davranışlar arasında ilişkinin belirlenmesinde ki kare testi kullanılmıştır.

Araştırmanın etik yönü

Çalışma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için araştırmacıların bağlı bulunduğu kurumdan etik kurul onayı (24.07.2014 tarih ve 2014/2510 karar numaralı) ve araştırmanın yürütüleceği kurumlardan yazılı izin alınmıştır. Uygulama öncesinde araştırmaya katılan bireylere çalışmanın amacı açıklanmış ve sözlü onamları alınmıştır.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin %98.2'si kadın, %47.4'ü 25-29 yaş aralığında, %54.4'ü evli, %70.2'si akademisyen ve %54.4'ü yeterlilik öncesi dönemdedir. Tablo 1'de araştırmaya katılan öğrencilerin Araştırma Etiği Anketi'ne verdikleri cevaplar sunulmuştur. Etik olmayan davranışlardan her biri için davranışı etik bulduğunu, davranışı gösterdiğini ve davranışın gösterildiğine şahit olduğunu ifade edenlerin yüzdesi verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Etiği Anketi'ndeki Etik Olmayan Davranışları Etik Bulan, Davranışı Gösteren ve Davranışın Gösterildiğine Şahit Olanların Yüzdesi (n = 57)

	Davranışı etik bulma %	Davranışı gösterme %	Davranışın gösterildiğine şahit olma %
1) Verileri Uydurma	0	33.3	38.6
2) Araştırma verilerini değiştirme	22.8	1.8	42.1
3) Meslektaşları ile yapılan tartışmalarda ortaya çıkan fikirleri araştırmada temel alma	8.8	26.3	42.1
4) Gizliliğe ilişkin verilen sözleri ihlal etme	24.6	1.8	47.4
5) Kendisine aykırı gelen verileri yok etme	7	38.6	33.3
6) Araştırma yöntemi hakkında yanlış bilgi verme	0	33.3	19.3
7) Araştırma verilerinin analizinde bilinçli olarak uygun olmayan bir teknik kullanma	0	19.3	42.1
8) Güvenilirliği ve geçerliliği belirlenmemiş bir ölçme aracını kullanma	0	24.6	26.3
9) Araştırma yöntemini eksik raporlaştırarak tekrar edilebilmesini imkânsızlaştırma	3.5	21.1	21.1
10) Bulguları rapor etmede yanlı davranma (sadece en iyi sonuçları rapor etme gibi)	0	7	64.9
11) Kaynak göstermeden alıntı yapma (aşırma)	0	24.6	26.3
12) Aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma	0	22.8	56.1
13) Kişileri katılıma zorlama	0	47.4	35.1
14) Araştırma raporunda atıfta bulunmadığı eserleri kaynakçaya koyma	1.8	3.5	17.5
15) Projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme	0	36.8	54.4
16) Aynı araştırma makalesini birden fazla dergide yayınlama	3.5	0	42.1
17) Araştırma sonuçlarını çarpıtarak verme	0	36.8	24.6
18) Katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama	0	22.8	10.5
19) Araştırmanın katılımcıya zarar verebilecek sonuçlarını gizleme	1.8	24.6	43.9
20) Araştırmanın sonuçlandırılmasında katkısı olan kişilere sonuçta ya da raporda yer vermeme	0	0	38.6
21) Aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma	29.8	43.9	22.8

22) Başka araştırmacıların verilerini izin almadan kullanma	26.3	3.5	15.8
23) Araştırmanın amacını gizleme	22.8	5.3	21.1
24) Yazarından izin almadan bir makaleyi tercüme ederek yayınlama	0	1.8	47.4
25) Bir başkasına ait olan aracı izin almadan kullanma	1.8	36.8	19.3
26) Başkalarına ait çalışmaların rapor edilmesinde seçici davranma (destekler nitelikte olanlara yer verme)	0	7	35.1

Etik olmayan davranışın etik bulunup bulunmadığının sorgulandığı ilk kategoride katılımcılar en çok aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunmayı (%29.8) etik bulduklarını belirtirken 1, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 24, 26. maddelerini ise etik bulmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 1). Etik olmayan davranışları gösterme boyutunda, kişileri katılıma zorlama (%47.4) doktora öğrencilerinin en çok sergiledikleri davranış olmuştur. Aynı araştırma makalesini birden fazla dergide yayınlama ve araştırmanın sonuçlandırılmasında katkısı olan kişilere sonuçta ya da raporda yer vermeme davranışları ise katılımcılar tarafından gösterilmeyen davranışlardır. Son başlık olan etik olmayan davranışın gösterildiğine şahit olma diğer alanlara göre çok daha yüksek yüzdelerle sahiptir. Bulguları rapor etmede yanlış davranma (sadece en iyi sonuçları rapor etme gibi) katılımcıların en yüksek oranda gösterildiğine şahit oldukları davranıştır (%64.9). Katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama (%10.5) ise en az gözlemlenen davranıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların Akademisyen ve Klinisyen Olma Durumları ile Etik Olmayan Davranış Etiği Bulma Arasındaki İlişki (n = 57)

	Akademisyen (n = 40) n (%)	Klinisyen (n = 17) n (%)	χ^2	p
Araştırma verilerini değiştirme				
Evet	3 (7.5)	10 (58.8)	17.849	.000*
Hayır	37 (92.5)	7 (41.2)		
Gizliliğe ilişkin verilen sözleri ihlal etme				
Evet	3 (7.5)	11 (64.7)	21.070	.000*
Hayır	37 (92.5)	6 (35.3)		
Aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma				
Evet	6 (15)	11 (64.7)	14.083	.000
Hayır	34 (85)	6 (35.3)		
Başka araştırmacıların verilerini izin almadan kullanma			18.412	
Evet	4 (10)	11 (64.7)		.000*
Hayır	36 (90)	6 (35.3)		
Araştırmanın amacını gizleme				
Evet	3 (7.5)	10 (58.8)	17.849	.000*
Hayır	37 (92.5)	7 (41.2)		

χ^2 -Ki kare testi, * Fisher Exact test sonucu

Tablo 2’de akademisyen ve klinisyen olma durumu ile etik olmayan davranış etiği bulma arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analize göre, araştırma verilerini değiştirme, gizliliğe ilişkin verilen sözleri ihlal etme, aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma, başka araştırmacıların verilerini izin almadan kullanma ve araştırmanın amacını gizleme davranışlarını etik bulan klinisyen doktora öğrencilerinin yüzdesi akademisyen doktora öğrencilerinin yüzdesinden fazladır ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 2). Diğer maddelerde (1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26) istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Akademisyen ve Klinisyen Olma Durumları ile Etik Olmayan Davranışları Gösterme Arasındaki İlişki (n = 57)

	Akademisyen (n= 40) n (%)	Klinisyen (n = 17) n (%)	χ^2	p
Verileri Uydurma				
Evet	5 (12.5)	14 (82.4)	26.195	.000*
Hayır	35 (87.5)	3 (17.6)		
Meslektaşları ile yapılan tartışmalarda ortaya çıkan fikirleri araştırmasında temel alma				
Evet	5 (12.5)	10 (58.8)	13.202	.000*
Hayır	35 (87.5)	7 (41.2)		
Kendisine aykırı gelen verileri yok etme				
Evet	8 (20)	14 (82.4)	19.571	.000*
Hayır	32 (80)	3 (17.6)		

Araştırma yöntemi hakkında yanlış bilgi verme				
Evet	5 (12.5)	14 (82.4)	26.195	.000*
Hayır	35 (87.5)	3 (17.6)		
Araştırma verilerinin analizinde bilinçli olarak uygun olmayan bir teknik kullanma				
Evet	4 (10)	7 (41.2)	7.445	.011*
Hayır	36 (90)	10 (58.8)		
Güvenilirliği ve geçerliliği belirlenmemiş bir ölçme aracını kullanma				
Evet	4 (10)	10 (58.8)	15.348	.000*
Hayır	36 (90)	7 (41.2)		
Araştırma yöntemini eksik raporlaştırarak tekrar edilebilmesini imkânsızlaştırma				
Evet	3 (7.5)	9 (52.9)	14.821	.000*
Hayır	37 (92.5)	8 (47.1)		
Kaynak göstermeden alıntı yapma (aşırma)				
Evet	4 (10)	10 (58.8)	15.348	.000*
Hayır	36 (90)	7 (41.2)		
Aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma				
Evet	3 (7.5)	10 (58.8)	17.849	.000*
Hayır	37 (92.5)	7 (41.2)		
Kişileri katılıma zorlama				
Evet	11 (27.5)	16 (94.1)	21.236	.000
Hayır	29 (72.5)	1 (5.9)		
Projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme				
Evet	11 (27.5)	10 (58.8)	5.030	.025
Hayır	29 (72.5)	7 (41.2)		
Araştırma sonuçlarını çarpıtarak verme				
Evet	7 (17.5)	14 (82.4)	21.564	.000*
Hayır	33 (82.5)	3 (17.6)		
Katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama				
Evet	6 (15)	7 (41.2)	4.643	.043*
Hayır	34 (85)	10 (58.8)		
Araştırmanın katılımcıya zarar verebilecek sonuçlarını gizleme				
Evet	3 (7.5)	11 (64.7)	21.070	.000*
Hayır	37 (92.5)	6 (35.3)		
Aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma				
Evet	11 (27.5)	14 (82.4)	14.578	.000
Hayır	29 (72.5)	3 (17.6)		
Araştırmanın amacını gizleme				
Evet	0 (0)	3 (17.6)	7.451	.023*
Hayır	40 (100)	14 (82.4)		
Bir başkasına ait olan aracı izin almadan kullanma				
Evet	7 (17.5)	14 (82.4)	21.564	.000
Hayır	33 (82.5)	3 (17.6)		

χ^2 Ki kare testi, * Fisher Exact test sonucu

Tablo 3'te akademisyen ve klinisyen olma durumu ile etik olmayan davranışları gösterme arasındaki ilişki sunulmuştur. Tabloda sunulan davranışların hemen hepsinde klinisyen doktora öğrencilerinin davranışı sergileme oranları akademisyen doktora öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 3). Diğer maddelerde (2, 4, 10, 14, 16, 20, 22, 24, 26) istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Akademisyen ve Klinisyen Olma Durumları ile Etik Olmayan Davranışın Gösterildiğine Şahit Olma Arasındaki İlişki (n = 57)

	Akademisyen (n = 40) n (%)	Klinisyen (n = 17) n (%)	χ^2	p
Verileri Uydurma				
Evet	20 (50)	2 (11.8)	7.359	.007
Hayır	20 (50)	15 (88.2)		
Kendisine aykırı gelen verileri yok etme				

Evet	17 (42.5)	2 (11.8)	5.071	.024
Hayır	23 (57.5)	15 (88.2)		
Araştırma verilerinin analizinde bilinçli olarak uygun olmayan bir teknik kullanma	12 (30)	12 (70.6)	8.062	.005
Evet	28 (70)	5 (29.4)		
Hayır				
Aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma	26 (65)	6 (35.3)	4.275	.039
Evet	14 (35)	11 (64.7)		
Hayır				
Projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme	28 (70)	3 (17.6)	13.180	.000
Evet	12 (30)	14 (82.4)		
Hayır				
Aynı araştırma makalesini birden fazla dergide yayımlatma	11 (27.5)	13 (76.5)	11.736	.001
Evet	29 (72.5)	4 (23.5)		
Hayır				
Araştırmanın katılımcıya zarar verebilecek sonuçlarını gizleme	10 (25)	15 (88.2)	19.374	.000
Evet	30 (75)	2 (11.8)		
Hayır				
Yazarından izin almadan bir makaleyi tercüme ederek yayımlama	12 (30)	15 (88.2)	16.228	.000
Evet	28 (70)	2 (11.8)		
Hayır				

χ^2 Ki kare testi, * Fisher Exact test sonucu

Tablo 4'te akademisyen ve klinisyen olma durumu ile etik olmayan davranışın gösterildiğine şahit olma arasındaki ilişki sunulmuştur. Verileri uydurma, aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma, projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme akademisyen doktora öğrencileri tarafından daha yüksek oranlarda gözlemlenirken, diğer maddeler klinisyen doktora öğrencileri tarafından çokça gözlemlenen davranışlar olmuştur ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 4). Diğer maddelerde (2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26) istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Tartışma

Etik, bilim dünyası için çok önemli bir değere sahiptir. Bilimin toplumda hak ettiği yeri alması ve gerçek anlamda bilimin yapılabilmesi açısından bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulması oldukça önemlidir (15, 24-26). Bu çalışmada hemşirelik doktora öğrencilerinin etik olmayan davranışlar hakkındaki görüşleri davranışı etik bulma, davranışı gösterme ve davranışın gösterildiğine şahit olma boyutuyla incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı 14 davranışı etik bulmamıştır. Bu çalışmada aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma davranışı diğer davranışlara göre daha etik bulunmuştur (Tablo 1). Bu sonuç, Köklü'nün (2003) akademisyenlerin araştırma etiği hakkındaki görüşleri üzerine yaptığı çalışmasındaki sonuçlarla benzerdir (2). Benzer şekilde lisansüstü öğrencilerin araştırma etiği hakkındaki görüşlerinin incelendiği bir araştırmada aynı araştırma sonuçlarının birden fazla yayımlanması en yüksek oranda etik bulunan davranış olmuştur (27). Çetinkaya, Çetinkaya, Yıldırım ve Kabapınar (2017)'nin çalışmasında eğitim araştırmacılarının bilim etiğine ilişkin görüşleri incelenmiş ve katılımcıların yarısından fazlası aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma ve yayınlamanın etik olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı araştırma sonuçlarının birden fazla toplantıda sunulmasının, katılımcıların büyük kısmı tarafından etik bir davranış olarak düşünüldüğü bulunmuştur. Bu davranışı etik bulmalarının sebebini ise "daha fazla insana ulaşım yaygın etkiyi arttırmak" ya da "önceden bilgilendirme yapılmış olması" şeklinde açıkladıkları bildirilmiştir (28). Çalışmamızda klinisyen doktora öğrencilerinin bu maddeyi etik bulma oranları akademisyen doktora öğrencilerinden daha yüksektir ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 2). Klinisyen doktora öğrencileri tarafından etik bulunan diğer davranışlar, yine yüksek oranlar ile araştırma verilerini değiştirme, gizliliğe ilişkin verilen sözleri ihlal etme, başka araştırmacıların verilerini izin almadan kullanma, araştırmanın amacını gizlemedir. Bütün maddelerde klinisyen doktora öğrencilerinin davranışı etik bulma oranı akademisyen öğrencilerden daha yüksektir. Bu oranlara bakıldığında akademisyen olarak çalışmayan doktora öğrencilerinin araştırma etiğine yönelik bilgi gereksinimlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Akademisyen olarak üniversitelerde görev yapan öğrencilerin daha fazla yayın yapma fırsatı olduğundan etik kurallara daha hakim olduğu söylenebilir.

İkinci bölüm olan etik olmayan davranış gösterme alanında öğrencilerin en yüksek oranda kişileri katılıma zorlama davranışını gösterdikleri görülmektedir (Tablo 3). Yine benzer oranlarla aynı araştırmayı birden fazla toplantıda sunma, kendisine aykırı gelen verileri yok etme, projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme, araştırma

sonuçlarını çarpıtarak verme, bir başkasına ait olan aracı izin alamadan kullanma katılımcılar tarafından gösterilen davranışlar olduğu belirtilmiştir. Kırkkılıç, Sevim ve Söylemez (2015)'in akademisyenlerle yaptıkları çalışmada akademisyenlerin katkısı olmayan yazarların ortak yazar olarak eklenmesinin sıklıkla yapılan bir uygulama olduğunu ve bu davranışın büyük bir etik sorun olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada araştırma verilerini değiştirme, özellikle deneysel çalışmalarda sadece olumlu sonuçların verilmesi gibi davranışların sergilendiği bildirilmiştir (29). Yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (2, 27). Akademisyen ve klinisyen olma ile etik olmayan davranışı gösterme maddeleri arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı sonuç bulunan bütün maddelerde klinisyen doktora öğrencilerinin etik olmayan davranışları yüksek oranlarda sergiledikleri bulunmuştur ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 3). Katılımcılar birçok davranışı etik bulmamalarına rağmen davranışı gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Son bölüm olan etik olmayan davranışın gösterildiğine şahit olma diğer alanlara nazaran daha yüksek oranlara sahiptir (Tablo 4). Yapılan diğer çalışmalarda da en çok bu alanın oranlarının yüksek olduğu bildirilmiştir (2, 27). Çalışmamızda öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bulguları rapor etmede yanlı davranma (sadece en iyi sonuçları rapor etme gibi) davranışının gösterildiğine şahit olduklarını bildirmişlerdir. Kırkkılıç ve arkadaşlarının (2015) yaptıkları çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuş ve bu durumun Türkiye'deki yayın zorunlulukları ve yükselme için gerekli olan yayın sayısı kriterleri ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir (29). Bu davranışı, aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma ve projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme davranışları izlemektedir. Ayrıca yapılan bir çalışmada bu oranların etik ihlallerin sıklıkla yapıldığının bir göstergesi olduğu, bu durumlara şahit olan lisansüstü öğrencilerin herhangi bir yaptırım olmadığını gördüklerinde aynı hatalara düşmelerinin kolaylaşabileceği bildirilmiştir (27). Akademisyen ya da klinisyen olma durumu ile etik olmayan davranışın gösterildiğine şahit olma arasındaki ilişki incelendiğinde, verileri uydurma, kendisine aykırı gelen verileri yok etme, aynı verileri kullanarak birden fazla makale yazma, projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar olarak ekleme davranışlarını akademisyen doktora öğrencileri daha yüksek oranda gözlemlediklerini bildirirken, araştırma verilerinin analizinde bilinçli olarak uygun olmayan bir teknik kullanma, aynı araştırma makalesini birden fazla dergide yayınlama, araştırmanın katılımcıya zarar verebilecek sonuçlarını gizleme, yazarından izin almadan bir makaleyi tercüme ederek yayınlama davranışları ise klinisyen doktora öğrencileri tarafından daha yüksek oranlarda gözlemlendiği ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (Tablo 4). Öğrencilerin gözlemledikleri etik ihlallerin farklılaşmasının birlikte çalışılan kişilerin araştırma etiği konusundaki bilgi ve becerilerinin farklı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Kısıtlılıklar

Araştırmanın 2014 yılında yapılmış olması ve yalnızca iki üniversitenin hemşirelik bölümünde doktora yapan öğrenciler ile yürütülmüş olması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Araştırmada öne çıkan en önemli sonuç etik dışı davranışların fazlaca gözlemleniyor olmasıdır. Özellikle etik olmayan davranışı etik bulma, davranışı gösterme ve davranışın gösterildiğine şahit olma oranlarının klinisyen öğrencilerde daha yüksek bulunmasının öğrencilerin araştırma deneyimlerinin yetersiz olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Akademisyenlik yapan öğrencilerin akademik ortam içerisinde olmalarından dolayı araştırma yapma ihtimali daha yüksektir. Bu nedenle doktora eğitimi süresince akademik ortamda çalışmayan öğrencilerin de bu deneyimi kazanabilmeleri açısından doktora eğitiminin içeriği öğrenciyi daha çok araştırma yapmaya teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir. Genel olarak hem akademisyen hem de klinisyen doktora öğrencilerinin bahsedilen etik dışı davranışları etik bulmadıkları halde o davranışı gösterdikleri bulunmuştur. Lisansüstü eğitim veren kurumların müfredatlarında araştırma etiğine yönelik ders sayılarının artırılması ve araştırma etiği, etik dışı davranışlar, ülkemizde uygulanan yasal yaptırımlara yönelik konularda eğitim verilerek bilgi düzeylerinin artırılmasıyla bu konudaki eksiklerin giderilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca öğretim üyelerinin doğru rol model olma sorumluluğunu almalarının öğrencilerin davranışlarında olumlu değişikliklere yol açacağı unutulmamalıdır. Bu sonuçlar doğrultusunda, hemşirelikte doktora öğrencilerinin araştırma etiğine yönelik tutum ve davranışlarına yönelik daha fazla girişimsel ve tanımlayıcı çalışmanın yapılması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması

Araştırmacılar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

1. Resnik DB. What is ethics in research and why is it important? 2015. Erişim adresi: <https://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis/> Erişim tarihi: 18.03.2019
2. Köklü N. Akademisyenlerin araştırma etiği konusundaki görüşleri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama 2003; 2(4): 137-151.
3. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK). TUBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği 2010. Erişim adresi: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/yonetmelik/YONETMELIK_III_9.pdf Erişim tarihi: 16.01.18.

4. Türk Dil Kurumu. 2018. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a5375e8aa5519.12630910 Erişim tarihi: 08/01/2018.
5. Türkiye Bilimler Akademisi. Bilimsel araştırmada etik ve sorunları. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları TÜBİTAK Matbaası. 2002: 11-67.
6. İnci O. Bilimsel yayın ilkeleri, yanıltmalar, yanıltmaları önlemeye yönelik öneriler, araştırma ve yayın etiği. ULAKBİM Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 7. Ulusal Sempozyum; 20 Kasım 2009, Ankara, 69-89.
7. Yılmaz K. Etik dışı davranış olarak haksız yazarlık. EBAD 2012; 2(1): 1-3.
8. Honig B, Bedi A. The fox in the hen house: A critical examination of plagiarism among members of the academy of management. AMLE 2012; 11(1): 101-123.
9. Khoshsaligheh M, Mehdizadkhani M, Keyvan S. Severity of types of violations of research ethics: Perception of Iranian master's students of translation. J Acad Ethics 2017; 15: 125-140.
10. Kumar SA, Wechsler A, Beecroft I. Ethical issues in publication and research. Indian J Thorac Cardiovasc Surg 2010; 26: 117-118
11. Löfström, E, Huotari E, Kupila P. Conceptions of plagiarism and problems in academic writing in a changing landscape of external regulation. J Acad Ethics 2017; 15: 277-292.
12. Özcan M, Balcı Y. Akademisyenlerin araştırma ve yayın etiğine ilişkin düşünceleri. İş Ahlakı Dergisi 2016; 9: 93-115.
13. Thomas A, Zyl AV. Understanding of and attitudes to academic ethics among first-year university students. AJOBE 2012; 6(2): 143-155.
14. Ruacan Ş. ULAKBİM Bilimsel Araştırma ve Yayınlarında Etik İlkeler. 2001. Erişim adresi: http://etik.gov.tr/Portals/0/meslek_etigi/sruacan2.pdf Erişim tarihi: 08.01.2018.
15. Erdem AR. Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 2012; 2(1): 25-32.
16. Üniversitelerarası Kurul (ÜAK). ÜAK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. 2015. Erişim adresi: http://www.uak.gov.tr/yonetmelikler/Yay%C4%B1nEti%C4%9FiY%C3%B6nergesi_140318.pdf Erişim tarihi: 10.01.2019.
17. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK). Yüksek Öğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. 2012. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx> Erişim tarihi: 13.01.2019.
18. Günbayı İ, Kasalak G, Özçetin S. Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışlar: Bir durum çalışması. Yükseköğretim Dergisi 2013; 3(2): 97-108.
19. Yağmur Şahin E, Kana F, Varışoğlu B. Türkçe eğitimi bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. JHS 2013; 10(2): 356-378.
20. Limon İ, Durnalı M. Doktora öğrencilerinin doktora eğitimi ve öğretim üyelerine yönelik metaforik algıları. Sakarya University Journal of Education 2018; 8(1): 26-40.
21. Aslan C. Türkçe eğitimi programlarında lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin akademik öz yeterliklerine ilişkin görüşleri. MAKÜ Eğitim Fakültesi Dergisi 2010; 10(19): 87-115.
22. Ergöl Ş. Türkiye'de yükseköğretimde hemşirelik eğitimi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 2011; 1(3): 152-155.
23. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇÇ). 2011. Erişim adresi: <http://www.tyyc.yok.gov.tr/?pid=20> Erişim tarihi: 21.12.2018
24. Aydın İ, Alkın-Şahin S, Demirkasımoğlu N. Üniversitelerde karşılaşılan etik dışı davranışlara ilişkin akademisyen görüşleri. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi 2014; 43: 00.

25. Büken NÖ. Türkiye örneğinde akademik dünya ve akademik etik. Hacettepe Tıp Dergisi 2006; 37: 164-170.
26. Gu C, Ye M, Wang X, Yang M, Wang H. Nurse researchers' perspectives on research ethics in China. Nurs Ethics 2017, 1-11.
27. Bayar SA, Kayır G, Eğmir E, Ödemiş İS, Bayar V. Lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin araştırma etiği hakkındaki görüşleri. VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu; 10-11 Mayıs 2013; Sakarya.
28. Çetinkaya E, Kirman Çetinkaya E, Yıldırım M, Kabapınar F. Eğitim araştırmacılarının bilim etiğine ilişkin görüşleri. ALEG 2017; 3(2): 84-100.
29. Kırkkılıç HA, Sevim O, Söylemez Y. Akademisyenlerin bilimsel araştırma tutumlarının akademik etik değerler açısından incelenmesi. ERZSOSDER 2015; ÖS-II: 375-390.